Літературні шаржі

М. Хвильовий

СИНЯ ТРЯСОВИНА

Розділ перший

Трясовина — це глухо… Невиразно це: трясовина…

А от трясця — це яскраво. Підкидає… Парить… Корчить… І очі червоні, і губи червоні, і перси червоні, а язик білий… (Язик — мова — нація — пригноблення — визволення)…

Визволення — народ!..

Ех, народе!

Вставай же, народе, їдять тебе мухи з комарями!.. А трясовина — це глухо… А ми її — Трясовина…

Вина… вино… виноград… Чавлять… Сік… Кров… Революція…

Трахтатах! Трахтатах! …Червоними загравами світало… Дніло…

І йшов день, і відходив день…

День відходив (відхідник — нужник — Термінологічна комісія Міністерства Шляхів гетьмана Скоропадського). Це так, між іншим. А далі от про що…

Під тьмяним небом, де гарячими списами сонце брук проткнуло, великим містом виприщило шмат чорноземлі. Але про місто потім. А тепер говорю про будинки… Будинки…

Будинки — одноповерховий, двоповерховий, триповерховий, чотириповерховий, п'ятиповерховий і ще "ховий" і "ховий"…

Ліворуч будинок, праворуч будинок, а поміж ними вулиця поплазувала… Поміж ними… Ех, знаєте:

Поміж тими крутими горами Сходила зоря.

З улиці двері… В кожний будинок двері…

А в цей будинок чотири входивиходи… Вихід з квартири, квартира 4 кімнати (наперед! — яз чорного ходу!)…

В квартирі, де Хая, не де Карло Іванович, ліжко. Під ліжком горщик (порожній — Карло Іванович уже виніс).

Горщик — генерал (імперіалістична бойня)… На ліжку Хая… А от припустім:

В ліжку блощиці. Темнорожеві блощиці. (Єсть такі — повні крові, повні свербіння, знаєте, коли спиш, може, в степу, може, в клуні на соломі, може, не знаю)…

Так на ліжку Хая…

Біля вікна Карло Іванович.

Хая — жінка…

Чому жінкаТ..

Може, в тому, що в неї таз ширший, може, через щось інше.

А Карло Іванович чоловік (штани)…

— Дєтошька! (Це Карло Іванович)… Я не маху… Мі сєфєрні люді, мі хальодні люді. Я не маху… Я січас не маху!

— Ти мусиш!.. Зараз мусиш… Ти знаєш — мені терпіти не можна: у мене жіноча хвороба… (Це Хая).

— Дєтошька! Я вже не маху. Мі сєвєрні люді…

— Сволооч!

Зойкнула й розпанахала начетверо давно не латані панталони… (Це Хая). Шкода панталон. (Це я)" Ага!

Ще, пак, забув сказати.

Хая — відповідальна…

Карло Іванович — відповідальний!

Хая — пісяє.

Карло Іванович носить, — обидва відповідальні…

Розділ другий

де я вже писатиму про щось, мабуть, інше (ще й сам не знаю, про що с а м* е)

Ех і зазирніть же в глибінь віків!..

Сивасива старовина. Глибока…

Зазирніть…

А може, не треба?

Все їдно нічого не побачите…

Там Грушкіна…

А з нею Пекельний…

Пекельний — Грушкіна.

Вона ніби його жінка, а він ніби її чоловік…

— А може, навпайй?

— Може… Не знаю — не бачив. Маленька справка:

Хая — руда.

Грушкіна — чорнява.

Іще маленька справка:

Карло Іванович — з борідкою.

Пекельний — без борідки… Іще третя справка: Ні, мабуть, буде й двох…

...Грушкіна бігає по кімнаті й нервово стукає підборами. А може, то не вона стукає. Може, то покрівлю латають... Старастара покрівля, як той дід, що я його десь бачив...

А що я ще бачив...

...Бачив ще. молоде, струнке дерево...

Осінь...

І листя на тім дереві червінькове...

Ех, та й люблю ж я нашу червінькову революцію!"...Повстання! ... Повстання! ...Повстання!

Вітер рвучкий баским конем полем скаче, жита клонить, порох носить і кричить: — Повстання!

Хвилі білими зубами береги морські шматують... Ви колинебудь були в бурю на морі? Не були? І я не був...

Не був іще я в Африці, в Америці, на Гібралтарі... І в Алжірі не був..#

Розділ третій

Ви кажете, що я — нр на тему. Почав про трясовину...

Ах, любі товариші! Читачі мої милі... Дочитайте до кінця... Тоді все вам зрозуміло буде. Я ж творю!., ви разом творите... Що ми витворим? Не знаю. Хай Мене хрест уб'є, не' знаю!..

Чому ви хочете, щоб я обов'язково про — "трясовину"? А от якраз у мене поперек засвербів... Ви колинебудь творили!.. Ні... Тото бо й є!..

Творить, брати мої хороші, не каву з білою булкою пить... От творив про — "трясовину" і поперек і засвербів... Натхнення й переїхало на поперек...

А вам обов'язково "трясовину" подавай! — Подавай! Подавай! Подавай! — кричить Хая шоферові...

Хая й Карло Іванович зібралися їхати в Крим! Грушкіна й Пекельний — раніше виїхали...

А покоївка (у них була покоївка — спільна) прибирала за ними кімнати...

Коридором пробіг (конфетно, карамельно) Пєтушков! Хая:

— Карло Іванович! У мене жіноча хвороба. Ти повинен це розуміти!

Карло Іванович:

— Ми сєфєрні люді... Ми люпім, сільно люпі'м, но сразу ми не мошім... Ми сеферні люді, ми хальодні люді...

І поїхали...

Гу! Гу! Гу!.. (автомобіль).

І заводський гудок ранесеньким ранком, коли зоря почит нає кривавочервоним язиком обрій лизати, і гудок так саме: Гу! Гу! Гу!

Розділ четвертий

Спеціально для того, щоб ви, дорогі мої читачі, відпочили трохи...

Розділ п'ятий

В цім розділі я буду прохати вас подумати про те, що ви оце тут прочитали… А як вам для цього одного розділа замало, нате вам іще й

Розділ шостий

Думайте!……

Розділ сьомий

Вибачте, будь ласка, але, їй-право, мені страшенно хочеться не на тему говорити. Я хочу написати, як колись одна бабушка та один дєдушка з старовинного шляхетського роду, після того, як у них націоналізували землю, та лягли на однім ліжку "валетом" спать… Дєдушка уві сні хотів запротестувати проти націоналізації (контрреволюція! Денікін! Врангель! Махно! Петлюра! Французький капітал) та й роззявив рота. А бабушка повернулася та й устромила йому в рота палець… Дєдушка, гадаючи, що йому забороняють говорити, стис люто зуби й укусив бабушку за пальця… Бабушка як крикне:

— Ой! Ой! Ой!!!

Розділ восьмий

І покотилося те "Ойойой!" луною. Покотилося долинами, горами. Гори… Крим…

Приїхали, значить, Хая й Карло Іванович у Крим… Найняли кімнату… Сидить Хая на ліжку… Під ліжком горщик. (Дивись розділ перший)…

Та не тільки дивись розділ перший, а дивись і в вікно…

Гори… Сині, сині гори…

Знаєте: злізти на гори…

Знаєте: на горі високо, а в долині низько…

А звідки взялися гори…

Але то не моя справа…

Якби я писав, звідки взялися гори, що б тоді робили геологи…

А геологія інтересна наука… Правда?

Є ще дуже багацько й дуже інтересних наук…

І про землю, і про небо, і про сонце, і про зірки…

Як та наука, що про зірки?

Астрономія?

А є ще й гастрономія. Одна, бачите, невеличка літера, а як усе змінює…

Астрономія й гастрономія…

Одно велике, таємне, бездонне, як небо…

А друге — неп.

Черевате, мордате й сопе… Як паровик, коли його сифонять… Так:

— Ссс… Ссс… І стоїш на рейках — дивишся… Куди біжать рейки!.. Далекодалеко біжать рейки…

А по боках і села, і міста, і ліси, й гори, й долини, й болота, й трясовини… О, нарешті! "Трясовина"…

Бачите, я ж казав, що дочитаєте до — "трясовини"…

І дочитали…

Крапка…

Ні, вибачте, тут іще не крапка, а кома…

…до трясовини, що перед ранком, як туман її останнє обнімає синя… завжди синя. От бачите: "Синя трясовина"… Крапка… Все…

Труба з димом. Амба.

Г. Коцюба

ЗЕМЛЯНИЙ СИН ІДИ, ПРОКУДО!

Гордовито майорять червоні прапори над великим кам'яним містом. То вгору майорять, то вниз майорять. То шепочуть таємничо про щось дороге, що залишилось від учорашнього вчора до сьогоднішнього сьогодні, то не шепочуть таємничо про щось дороге, що залишилось від учорашнього вчора до сьогоднішнього сьогодні. А то буйно віють, наче розповідають світові про великий сполох, а то зовсім не віють, наче зовсім не розповідають про великий сполох.

Те, що вчора було легким, важчає, а те, що було важким, легшає…

— Прокудо! Прокудо! Не працювати тобі більш у цій кімнаті, де ти оце зараз сидиш, на віденському стільці головою вгору, обличчям до вікна. Немає тобі, Прокудо, спокою! Ти чогось хочеш, Прокудо! Ти вже, їйбогу, не тут, Прокудо! Повір мені, Прокудо, що душа твоя вже далеко звідси, на просторах, де життя свято справляє! Не скласти тобі іспитів, Прокудо! Поріже тебе, Прокудо, професор, бо думка твоя (повір мені, я більш од тебе знаю) іншого бажає!..

Став Прокуда біля вікна і прислухається. Як прапори тріпочуть, як вулиця то дуже шумить, то не дуже шумить. Як шум то наближається ближче, то віддаляється далі.

Стоїть Прокуда й дивиться очима в далечінь. Наче почути щось хоче. І чується йому:

— Ой Прокудо! Прокудо! Не сидіти тобі в тиші тихої кімнати… Слід тобі йти до землі! їйбо, слід! Бачиш, як земля хвилюється, правди шукаючи! Не всидиш, Прокудо!

Слухає Прокуда тії поклики й шепоче урочисто:

— Мабуть, не всиджу я в тиші тихої кімнати… Мабуть, слід мені йти до землі.

А потім:

— Я твій, моя земле убога! Тобі віддаюсь, до тебе йду.

ПРОЩАЙ, ЗАРУЧЕНА!

У неділю, Галю, ти підеш о 6й годині на чергове побачення до свого зарученого.

Підійдеш до двору, увійдеш у двір, підійдеш до ґанку, зійдеш на ґанок, відчиниш двері, ввійдеш у кімнату.

Але не скаже він тобі: "Здрастуй, моя кохана!" І не відповіси ти йому: "Здрастуй, мій коханий!", бо не буде його в кімнаті, він піде з кімнати.

Сядеш ти, Галю, своїм молодим, гарячим тілом на стілець і сидітимеш. Сидітимеш і страстно думатимеш, що будеш його коханою, його вірною дружиною... І з тремтінням чекатимеш...

Просидиш ти, Галюголубочко, п'ять хвилин. Просидиш ти десять хвилин. Тридцять хвилин ти просидиш, Галю, своїм молодим, гарячим тілом на стільці у кімнаті у свого зарученого, куди ти прийшла на чергове побачення в неділю

0 6й годині увечері...

Устромиш ти, Галю, свій погляд в задумі в стіл (хоч і трудно це тобі буде зробити, але ти встромиш!) і сидітимеш ще п'ятнадцять хвилин...

Потім ти, Галю, вистромиш із столу твій задумливий погляд і ще п'ятнадцять хвилин сидітимеш. Просидиш ти шістдесят хвилин, Галю, своїм молодим, гарячим тілом на стільці. Знай, Галю, що ти просиділа цілу годину, бо в годині шістдесят хвилин.

Незадоволення тебе, Галю, обійме. Почнеш тремтіти. Але то нічого — тремти! Нічого, брат, не зробиш. Потремти ще годину — до восьмої, потім заспокоїшся.

Подивишся на етажерку, там для тебе лист лежить од нареченого.

Починай нервово бігати по хаті, як не сидиться... Вже недовго, без п'яти вісім... Бігай, бігай! О, вже вісім.

Дивись мерщій на етажерку.

Є лист?

Читай...

— "Прощай, моя кохана Галю! Чуєш, похід? То земля ходором ходить! І мене покликала. Не втримався г пішов... Не ображайся, так мусило статись, бо все одно іспиту не складу — поріжусь... А ти не підеш туди, Галю, — ти за дитинства в ляльки грала та цукерки їла, що їх тобі мама з міста привозила додому! Прощай, Галю!"

ЗА ОДВІЧНОЮ ПРАВДОЮ

Отакими кроками (аршинів чи Ii2 чи два) без утоми й без відпочинку ходив Прокуда по селах.

У довгій полотняній сорочці, у штанях, таких звичайних і таких не то далеких, не то близьких, чи в картузі, чи опростоволосениц, з двома очима і з ясним, чудним, посмішкувато-сумним одним обличчям.

Серед люду він мав незвичайну цікавість. Коли підходив він до села, виходили старі, молоді, жінки, чоловіки, діти, немовлята в колисках, коні, корови, вівці, свині, кури, собаки. Горобці зліталися до сільради і, скупчені в велику юрбу, споглядали з притаєним подихом.

А він зіходив на ґанок, брав у жменю зір свій і кидав поперед себе, і говорив, говорив, говорив. Слова йому вилітали з рота, а здавалося, що летять вони прямо без пересадки з грудей, від самісінького серця, що лежить між п'ятим і шостим ребром, у грудях ліворуч.

— Брати мої! — говорив він. — Дорогі брати мої! Надійшов час довго бажаний і давно очікуваний. Час, коли можна вже одвічну правду шукати! Не спіть, брати мої! Вставайте, беріть Мечі, обувайтесь,

надівайте штани, підперізуйтесь, бо смолоскипи якраз на шляху горять. Та не баріться, брати мої, бо з паливом скрутно, можуть смолоскипи погаснуть!

Скінчивши в однім селі, йшов Прокуда до іншого і говорив, говорив, говорив… Такий близький і разом з тим недосяжний, такий зрозумілий і разом з тим незрозумілий, такий владний… все говорив, говорив, говорив.

ЗНАЮТЬ, ЩО ТВОРЯТЬ!

Хвилюваться люд почав. Незадоволення скрізь пішло… — Не знають, що творять, — говорив Прокуда… І злазив на ґанок. І говорив, говорив, говорив…

— Та замовч, Прокудо, бо битимем!

— Не знають, що творять, — шепотів Прокуда… …І говорив, говорив, говорив…

— Бий його! — вискочило з юрби. — Бий, бо не замовкне похорошому.

І розбіглась юрба, залишивши перед ґанком кров та волосся.

В ЧАСИ СТРАЖДАННЯ

Хто, не битий, зрозуміє біль у побитого?

Лежав Прокуда на хуторі з повитою головою, з ногами, з руками і зо всім іншим…

Лежав і скорботно думав, як його "там", на майдані, одлатали.

"Любив я народ усім серцем. Голодний ходив од села до села, щоб поговорити... І ось тобі — вибатожили... Галю, голубко моя! Краще б я іспит був складав. Не зрозумів наш народ рівності, братерства!.. Галю далека! Чи чуєш ти скорботи душі моєї?"

Лежав Прокуда в хаті і вже сам з собою говорив.

Приходить незаможник Середа.

— Ну, як, — питає,— одійшли?

— Та вже трохи!

— Ходім у народ. Там уже трохи заспокоїлись.

— А не битимуть? — спитав Прокуда, згадавши скорботу душі своєї.

— Ні, не битимуть. Повеселішав уже люд трудящий.

— Ну, ходім!

І пішов Прокуда од села до села. І всі йому казали:

— Що, вже одужали? Добридень!

Навіть дідова Петрова кобила привітно майнула хвостом.

Здрастуйте, мовляв, вам, пожалуста, як багато не говоритимете.

А земля хихикала. З свого рідного сина хихикала.

Гр. Косинка

ОДНОКУТНИЙ БІЙ

Смеркало.

Смеркло.

Ніч…

Благословлялося на світ.

Розвиднялося.

Розвиднилось.

Ранок…

День.

Обіди.

Сонце, сонце, сонце, сонце… На небі хмариночки Такі білі, білі. Сніжинки — хмаринки…

— Цвіріньцвірінь! — горобець пролетів і полетів… Тихопобожно гудуть червоні дзвони, по церквах, шумить

дріт на телеграфнім стовпі, Ванько їде бруком, і зпід копит Ванькової кобили долітає до вуха:

— Ззуй! Бах! бах! бах! Улиця припала пилом.

Холка на кобилі припала пилом. Ванькове обличчя припало пилом.

* * *

Уже на дванадцяти сторінках малої вісімки ревуть гармати!

Горить село, як свічка.

А недалечко на горбках клекотить бій, гарячий, як огонь, бій, червоною крівцею вмитий... То б'ється селянська доля.

Старе, мале й немовлята вийшли на бій, боронити свої оселі від непроханого ворога...

Ось на баскій телиці летить Сенька'кулеметник і строчить...

Чуб йому, як хвіст у буланого коня, трубою. В очах залізо й криця, з рота в його піна. Піна його пилом припала...

— Дивись, Параско, які наші! А бій! А бій!

Ось уже її немовлята з колисок повискакували — пішли з ріжками в руках на золотого бога...

Пішли вже й з сокирами, з вилами, з ополониками. А бій реве! А бій реве!

Ось уже й баба Горпина з макітрою, а Катерина з ночвами — подались. Останній резерв.

Затремтіла гречка й упала, здригаючись... Впало навколішки жито й припало жовтим колоссям до потом политої зелені...

— Тратата!.. — залопотала Горпина макітрою смерті.

— Уррра! Слава! — крикнув з рову кулемет.

— Діти! Бий ногами, стріляй сосками!

А ворог муром налягає на селянські лави…

— З батареї б'ють!

— Катерино! Бий з ночов! Сіру куряву пронизали ночви…

— Ай!

Полум'я! Жовта змія пронизала дим!

— Цювууй! Цювуй! — кулі співають. Юшковці одходять… Куль немає!

— Хлопці! За волю, за долю, за кров — уперед! Щось невідоме ревнуло в грудях селянських, на обніжках помста промайнула… І пішли… і пішли… і пішли…

Сонце здивовано стало, постояло і пішло далі. Ворог хитнувсь…

— Слава! Слава! — покотилося ярками та долинами.

* * *

Баба Горпина йшла полем і співала:

І сьогодні горох, І учора горох.

І здавалося, що десь за долиною хтось невідомий з кулемета тільки:

— Торох! Торох!

Повіяв вітер, далі притих. Далі знов повіяв. І знову притих. Послухав Горпинину пісню, махнув рукою і знову повіяв...

Смеркало...

Смеркло...

Ніч...

В. Коряк

I

ШЕВЧЕНКО Й КАНАРЕЙКА

Така вже воно споконвічна поведенція, що видавництво тільки те й робить, що видає книжки. Робить це саме й Державне видавництво.

Нещодавно вийшла з друку накладом Державного видавництва книжка "Дзеленьбом" — книга для дітей наймолодшого віку. На одній сторінці тої книжки чорним по білому надруковано:

Пішла киця по водицю Та й упала у криницю. Біжить котик рятувати, Бідну кицю витягати...

Поверхово глянути, так тутечки ніби нічого й нема...

"Пішла киця"... "Впала у криницю"... "Котик рятує"... Звичайно, як же ж. Навіть навпаки... Все гаразд. Так і повинно бути... Гуманізм. А глибше ви те все копирсніть, то й не тим тамечки засмердить...

Справдібо... Тепер, 1923 року, на шостім році Жовтневої революції, коли ми маємо буйні парості пролетарської літератури, пролетарського

мистецтва, Державне видавництво в переказі "Дзеленьбому" ширить хатянські мрії про "криницю", з тихою водицею. Уявляється Катерина в плахті біля криниці, зоряна ніч, сояшники і мелодійне:

Місяченьку блідолиций,

За хмару краще б ти сховавсь...

І це тоді, коли йде розмова про турбіни, про електрифікацію, взагалі про машинізацію...

Певна річ, декому ще люба й "криниця"... Ще б пак.

А запитати хоч би й тойтаки Держвидав, чи не могла б тая киця впасти у водопровод. Чи не міг би тойтаки котик витягти її з каналізації...

Та простісінько навпростець — міг би...

Так де вам... Тутечки не "киця", тутечки, братця, "криниця"... Осьдечки заковика...

Тут котик біжить до "криниці"...

Такечки сказати б — у народ.

М е с і я н і з м котячий.

Але цікаво тутечки довідатися про саму ідею месіянізму. Це дуже давня ідея... Ще з біблії вона пішла, потім широко розвинулася в польської шляхти під час занепаду польськошляхетської державності. Уже на польський народ "богом покладено ідею" бути визволителем, месією цілого людства... Звідти вона перейшла вже до котів.

Уже котик, бачимо, біжить визволяти кицю, що її чорти в криницю втаскали…

Головними речниками польського месіянізму були: Інський, Кінський, Пинський, Тринський, Луцький, Круцький, Торохтинський, Хруцький, Моцький, Тоцький, Коцький, Соцький, Лоцький, Хоцький, Боцький, Гоцький, Зоцький, Жоцький, Фоцькин, Роцький і Міцкевич…

На Україні ми маємо Залеського і "Дзеленьбом"…

У Росії теперечки про це саме пише Андрій Бєлий.

Пригадайте — "Мессия грядущего дня"…

Це він такечки про російський народ. Тамечки ж таки у Росії ми маємо ще одну характерну пісню:

Соловей, соловей Тьох, тьох, тьох. Канареєчка Жалобно пойоть.

Але характерно, що Шевченко ніде не писав про канарейку.

І як нікчемно виглядають всі оці "любителі Шевченка", всі оті "презавзяті патріоти", що ходять у свитах, носять стрічки і вільнодумствують отамички по шинках про "московську окупацію"…

Не тамечки їм сидіти, а тутечки служити робітничоселянській державі.

І служити іменно тутечки і якраз теперечки…

II

ПОМЕРЛА

(Кінець української літератури)

Ідеологія — це процес, що на "ідео" починається, а на "логію" кінчається.

(Здається, Остап Вишня).

Біжу ото раз по Катеринославській... Гульк у вікно — а там висить старовинна пістоля, шаблюка й панський черевик сап'яновий з золотенькою підківкою...

Прибіг додому й сів. Сів та й розгортаю книжку відомого українського поета Максима Рильського...

Гортаєш, гортаєш, а^думка мимоволі лине туди, на Катеринославську вулицю, до старовинного пістоля, до шаблюки в бурштинах, до сап'янового черевика з золотенькою підківкою...

Ця шпага пам'ята Єрусалим,

А цей мушкет не знас слова хиба.

Потім пригадується палац князя СвятополкМирського...

Потім пригадалася Харківська губерніальна в'язниця, одиночна камера, Гюїсманс, дзвонар з Собору Паризької богоматері, французька кухня, хліб з цибулею...

Так то ж у Франції, а тут Рильський пише:

В країні галушо к і варенух (на жаль, місти ч иа }.

І тойтаки Рильський 1922 року пише, мов сидить у поміщицькій бібліотеці й перечитує ВальтерСкотта та мріє:

Десь є Марсель і з моря дух п'яний… Десь є Париж, дух генія й гамена.

І він, лиха личина, знає, що то мрії "фантастичні думи, фантастичні мрії", але що поробиш — наша революційна дійсність не люба поетові, і він утворює собі давноминулий світ блискучого февдалізму:

Хоч ві сйі мандрівки дальні… Хоч ві сні венецькІ води…

І знову про Париж; про поетів, про його кав'ярні… І тільки за єдину мить страшний привид дійсності:

Ти випив самогону з кварти І біля діжки в бруді спиш.

Смокче Максим Рильський самогон навхилки, замість бодлерівського абсенту…

І тоскно поетові, і гірко поетові… І снує, сніє поет хоробливої візії…

І втекти, втекти кудись з рідного краю — в Париж… Бо в Парижу — все…

Цікаво порівняти, що пише про Париж другий автор…

Париж… Столиця Франції. Велике місто на березі річки Сени. Бульвари. Знаменитий Булонський ліс. Театри…

(Іванов. Географія).

Не знати про що мріяв би Рильський, якби йому дали закордонний паспорт і він би справді побачив той Париж… Куди б він тоді вже тікав… От цікаво. Але про це вже іншим разом…

А зрештою, річ не в Рильському Максимі, а в отому новокласицизмові 1922 року, в отих мертвих гнівах і неживих ідеях.

А коли хочете, то річ зовсім не в отому новокласицизмові, а річ у тім, що Філіповичі та Зерови пролетарських поетів вихоластали… І тепер хоч кричи: "Рятуйте, хто в бога вірує". Усі пролетарські поети тепер без… революційного змісту. Позалишали в них саму художність, та тоді: ага! а що! Це ваші… Це — "пролетарські"…

А як насправді — так і не в цім річ, не. в вихалащаних поетах, а в Рильському Максимі…

Ось що він пише:

Але душа, мов криця, Закохана в блакить.

І Рильський цитує П. Савченка:

Мак червоний серця мого Перецвівся в синій.

Від червоних маків майнула українська література до синіх кольорів, до синіх настроїв, до синіх далечінів…

Посиніла українська література. Обпилася самогону й посиніла. Посиніла й умерла… У неї неживі ідеї, мертві гніви.

Неокласики й неофутуристи починають "детальну розробку окремих питань".

В трупі української літератури вовтузяться, як патологоанатоми.

Хай порсаються.

На їхнє місце з'явилися нові поети, пролетарські поети, українські поети…

Молоді поети живляться з трупа української літератури…

Але констатуємо факт: кінець української літератури. Є епігони і є піонери української літератури.

III

ШІСТЬ І ШІСТЬ…

Коли нове життя трощить старі побутові форми, коли з Шевченка зроблено святого рівноапостольного князя Володимира, коли всі автокефальні діти на всі голоси співають "Садок вишневий коло хати", коли всі малороси поперевертались на свідомих українців, коли поодчинялися нові українські школи, — тоді нова українська література багато має визначних талантів, славних імен, великих майстрів слова…

Візьмімо з них першіліпші шість найвідоміших. Розгляньмо: Олесь, Чупринка, Самійленко, Філянський, Лепкий, Рильський.

О. Олесь

Ніжний-ніжний, тонкий-тонісінький лірик, співець кохання, природи, рідного краю…

Великий майстер слова… Дає чудові перли поезії української: нудить світом, кляне свою дурну голову, п'є гірку по шинках, проситься, щоб

пустили додому до жінки і до дитинки й каже, що більше не буде. Одно слово — визначний великий талан...

Грицько Чупринка

Дуже я його любив... Любив його прозорий дзелентичний, радісний, як травень, вірш. Великий майстер слова: батькові уси й бороду поголив. "Навіщо, — каже, — вам, тату, бороду носити. Вам так краще"... Чистий, високої марки лірик. Було, стане в Києві проти "Часу" й починає поливать. Дуже я його любив... Філософом отаким жив і помер не з хвороби, а з... розстрілу...

Володимир Самійленко

Відомий поет, бо жив собі тихесенько нотаріусом. Великий майстер слова, тільки що він написав, отак і не згадаєш... Якийсь такий поет... нарікає на ЧК в еміграції й хоче тікати на Марс... На Землі занудився...

Філянський Микола

Божественний поет. Молиться щовечора й щоранку богу. Одно слово — філософ і неабиякий патріот. Носить все життя в руках корону:

І на руках своїх корону тобі сини 'твої несуть.

"Синами", бачите, себе називає... Живе в Яреських на Миргородщині. Щодня снідає й обідає, а мова в нього милозвучна, хоч у палац для делікатного вжитку. Да.

Лепкий Богдан

Хоч сам і з галичан, а пише галицькою мовою. Писав багато, а що саме — не скажу. Одно слово — чудовий поет. Видав за кордоном

Шевченка й до кожного титла й коми примітки поробив. Працьовита людина — не любить більшовиків і нудить світом. Може, через п'ять років піде служити в Наркомос, а може, не піде, бо талан у нього неабиякий…

Рильський Максим

Був ще хлопцем малим — школярем, а штани вже носив, бо таки неабиякий майстер слова. Написав книжечку поезій. Потім перейшов на прозу. Великий талан: любить полювання й рибальство. Влітку бував у рідному маєткові (батько — Тадей Рильський — член старої громади). Взагалі — пантеїзм. Революції не запримітив… Що сталося з маєтком, не знаю, а без цього тяжко схарактеризувати його як поета, одно тільки можна сказати з певністю: ходить у штанях…

Було це шість найвизначніших, найславетніших представників української літератури…

Є ще чимало інших іменнів, що прислужилися українській літературі, бо поїхали за Петлюрою на еміграцію, разом з літературою…

Далі прірва…

Далі "стрибок" через прірву… І нова пролетарська література, що нічого спільного з старою українською літературою не має…

Беру з цієї пролетарської літератури шість іменнів.

Вас. Еллан

Один тільки з пролетарських письменників, не розстріляний білими'(решту всіх розстріляно). Загартований, випробуваний, незломний. Креше увесь час іскри. Одне слово — кресало. Фізично слабий. Важить 2 п. 20 фунтів і не має апетиту. З поетів найздоровіший,

монолітний. Ніжний та люблячий в глибині душі, але не маючий часу розперезуватися. І спить підперезаним. Через те його лірика — лірика революції.

І. Ю. Кулик

На очах росте. Отак на його дивишся, а він росте. З агітки виріс… Виріс і пішов певним шляхом. Лірик: даючий, знаходячий, добираючий, куючий, творячий, поющий, вопіющий, взивающий і глаголющий. Даючий — не загальники. Знаходячий — конкретні живі типи. Добираючий — живі образи. Творячий — нову мову з прикорня пролетарського побуту, праці, боротьби.

Володимир Сосюра

Розхитаний юнак. Брюнет. Бритий. В галіфе. Ніжний лірик, одчайдушний паруб'яка. Прийшов з Донбасу, понаносив з собою пахощів шахтарського життя, що від них закрутила носом доброчинна українська критика.

Осюсюрив молодь. Пройшов фронти. Є щось хлоп'яче в його творчості, хвороба зросту… А скарбів йому одважила цілина Донбасу — гайгай! Женився.

Микола Хвильовий

Істинно: Хвильовий. Сам хвилюється й інших хвилює, дратує, щипає, кусає… Аскет. Жорстокий. Гордий. Суворий. Лагідний. Ніжний. Худий. Опасистий. Блондин. Брюнет. Шатен. Мрійник.

Загубив своє "я" і шукає його, як ДонКвізадо. Шукав і опинився в обіймах старої просвітянської літератури й кинувся на боротьбу з нею. Розклавіатурився… Роздерся на дві половини — одна б'ється з

просвітянською літературою, а друга стоїть перед обличчям неоспіваного пролетаріату. Перша половина жоната, друга — парубок.

Третя його половина дульцинує життя, то в один бік, то в другий, то спереду, то ззаду.

Пише для інтелігенції, бо поет він пролетарський.

Михайло Йогансен

Майстер слова, пише дивно. Що напише — не знати. Перед ним ще ціле життя, а гевал з його добрячий, халера його не візьме, бо ювілер форми. Апетит добрий. їсть чимало, бо вже вчений, в це його козир, бо таки біда для поезії, коли поет учений.

Валер'ян Поліщук

Прийшов до "Гарту" (решта поприїздили). Визнав марксизм, комунізм, але як це все переварить. Жонатий. Єретик і норовистий. Поет цікавий: очі блакитні, велика шевелюра. Чудово хапає за шматки життя, та не тільки за шматки, а за цілі полотнища з кров'ю і з живими істотами. Псує йому потяг до філософії... Інженер: будує місток через провалля, щоб зв'язати пролетарську літературу з українською. Інакше він не може.

Оце тільки перший загін.

За ними прийдуть нові й нові...

Одно слово — хто не з нами, той ворог.

М. Зеров

ВОСКРЕСЛА (Початок української літератури)

З 1917 року, відколи скінчився страшний трьохсотлітній мартиролог української культури й книжки і знову ожила українська література, ми маємо кілька визначних таланів літературних, що утворюють напрями, дають тон і накладають свою печать на попередників, на сучасників і на нащадків.

Маємо Шевченка, Франка, Лесю Українку, П. Тичину, П. Філіповича і Мі Рильського, й Зерова.

Узагалі, кажу, 1922 року ми маємо чимале літературне оживлення.

Найвизначніший і числом своїх творів, і властивостями свого неабиякого хисту був відчитного року Тарас Григорович Шевченко, що написав цілого "Кобзаря". Частину його творів ми свого часу вмістили в декламатор "Слово", видання видавничого тва "Слово" у Києві, як підвалину нової української літератури.

За Т. Г. Шевченком іде Іван Франк о. Франко теж чимало дав 1922 року для української літератури. Щоправда, Франкових творів трохи менше, аніж Шевченкових, проте й Іванові Франкові належить почесне місце серед українських письменників 1922 року.

Далі — Леся Українка.

Леся Українка, померши 1913 року, спромоглася, проте, зайняти одно з чільних місць в українській літературі відчитного 1922 року, що свідчить про великий її талан, талан багатогранний, вогнистий, мінливий,

Павло Тичина. Один із символістів, що дав "В космічному оркестрі" ("Шляхи Мистецтва") і "Сковороду"… Решта символістів — Загул —

загубився, а Савченко теж чимало дав для літератури, бо не друкував нічого.

З київської групи визначилися ще так звані "панфутуристи": Михайло Семенко, Гео Шкурупій, Слісаренко. Це деструктивісти.

Ідеолог Семенко й головний деструктивіст Шкурупій. Здивовують і ображають міщанський смак, але даремно, бо смаку міщанського ні здивувати, ні тим паче образити нічим не можна.

Це Київ.

З поетів харківської групи виступали невеличкими книжечками М. Хвильовий, В. Сосюра і М. Йогансен.

Хвильовий розтріпаний і нервовий. Сосюра однотонночіткий з своїм шестистоповим ямбом.

Йогансен — тонкий, блідий і вибагливий. Стоїть на теоретичному грунті.

Близько до цієї групи стоять Бллан і Поліщук. Перший скупий. Другий щедрий.

Е л л а н нічого не писав, а Поліщук — переписав. Випустив "Книгу повстань", "Ярину Курнатовську" і "Леніна".

"Ярина Курнатовська" — поема, перемішана з автором. Так що її можна назвати або "Ярина Поліщук", або "Валеріан Курнатовська". Ще влучніша була б для цієї поеми назва "Євгеній Онєгін", де так багато, вибачте на слові, репортьорської красномовності...

Така сама необробленість, як і в "Євгенії Онєгіні", псує і другу його поему "Ленін".

Щодо поета З е р о в а мушу зазначити, що він дав кілька прекрасних перлин новітньої української поезії, написаних Гомером, Одіссеєм і іншими грецькими письменниками, почасти до різдва Христового, а почасти після різдва Христового.

Не можна поминути й Х тому поезії Філянськог о... Прекрасні формою і змістом, глибокі й вогнисті, вони не надаються до друку, бо жодне видавництво не може їх підняти; на жаль, в швидкому часі, доки прибудуть удосконалені американські домкрати, український читач позбавлений буде змоги читати їх.

Найблискучішим виступом був виступ двох поетів, що одійшли в мистецтві туди назад, до Гомера, до Бодлера. Я маю на оці П. Філіповича й Максима Рильського. Це так звані "неокласики", що вглядаються в "синю далечінь" старого минулого. Через те вони й "новокласики".

Оцей відхід до старого і є воскресіння нової української літератури.

Так. Ми можемо голосно і сміливо сказати:

— Воскресла. Українська література воскресла. І чуємо відповідь:

— Воїстину воскрес!

Юр. Меженно

КРИТИЧНІ ЗАМІТКИ

Заздалегідь передбачаючи, що мої погляди викличуть не один докір, не один полемічний відгук, а можливо, що ще хто сунеться й бити, я

наперед зрікаюсь всякої полеміки (полеміка лише розпалює, не доказуючи), битися не буду, бо бійка в пенсне не є бійка, а без пенсне я нічого не бачу, і починаю свої думки аксіомою, що творчий індивідуум тільки тоді може творити, коли визнає себе істотою вищою над колективом і коли, не підлягаючи колективові, все ж* таки почуває, що він не індивідуум, а колектив…

Я так довго спинився на цьому, так багато писав про це, щоб потім не обтяжати читача довгими міркуваннями, а просто перейти до сухих цифр, які все інше доведуть і доведуть наочно.

Візьмемо ми першийліпший вірш.

Ну, хоч такий:

Диби, диби…

Ішла баба по триби,

А дід по опеньки

В неділю раненько.

• • *

Гоп-гоп-гоп. Гу-ту-ту.

Вари кашу круту,

Підсипай молочка,

Погодуй козачка.

* * *

Печу, печу хлібчик

Дітям на обідчик;

Печу, печу папку,

Всажу на лопатку,—

Шусть у піч, шусть у піч.

Що в художньому творі найголовніше? Ясно що… Художність. Образи.

Образ в поезії мусить мати два моменти: те, що говориться, і те, п р о що говориться. Що заступає собою про що. І що мусить заступати собою про що так, щоби ми нічого не розуміли. Це є тайна стислості…

Я так довго спинивсь на образі, щоб потім в сухих цифрах довести свою думку.

Що ми маємо в наведених віршах?

На протязі 13 рядків усі образи з одним тільки моментом про що.

1) Про діда, 2) про бабу, 3) про гриби, 4) про опеньки, 5) про гопгоп, 6) про гутуту, 7) про кашку, 8) про молочко, 9) про козачка, 10) про хлібчик, 11) про обідчик, 12) про лопатку, 13) про шусть і 14) про піч.

13 рядків, а образів про що 14.

На рядок припадає по 1 1із одномоментового образу. Тобто коли б автор наважився писати цілу поему, приміром, рядків на 1000, то ми б у ній мали такихо одноманітних 1076 12із образів.

На наш погляд, це забагато і псує враження.

Візьмімо далі конструкцію окремих рядків і слів, бо ж відомо, що в поезії на кожне слово слід уважати, бо кожне, навіть на перший погляд незначне слово в поезії має величезне значення.

Беремо перший рядок:

Диби, диби…

Один рядок тільки, а маємо д в і однакові слові… Автор повторюється.

Візьмемо кожне слово окремо. Перше слово. Маємо літеру Д — 1, И — 2, літер Б — 1.

Друге слово. Літера Д — 1, літер И — 2, літер Б — 1.

Щоб не бути голословними, підставляємо.

Перше слово: Д — 1; И — 2; Б — 1.

Друге слово: Д — 1; И — 2; Б — 1.

Цілковита тотожність.

І тут автор вірний собі — повторюється…

Щоб нам не закинули в якійнебудь нагінці щодо автора, складемо:

Перше 1 f 2 f 1 = 5.

Друге 1 і 2 f 1 = 5.

Гадаю, що ніхто ж не доводитиме, що 5 у першім слові не тотожне з 5 у другім...

Отже, автор, як бачимо, повторюється майже в кожнім слові...

Щоправда, є в його й доволі влучні вирази, де отого повторювання не помітно. Приміром:

Гутуту (п'ятий рядок) Підсипай молочка (сьомий рядок).

Тут ви не маєте жодної аналогічної літери. Але таких місць у автора небагато...

Невдалий вірш.

Проте хист у автора мається, і, слід гадати, що з часом з нього щось і вийде.

Я. Мамонтов

КОЛИ НАРОД УЖЕ ВИЗВОЛИВСЬ (Трагедія на 2 акти)

Місце дійства — дуже великий центр дуже суспільного життя. Час — наш час. І трохи раніш і позавчора навіть.

АКТ ПЕРШИЙ

Дієвий персонал

Альберт. Горобець. Кароліна. Галка. Гармата.

Обстанова: великий майдан перед храмом. Праворуч — мармурові сходи й колони. На сходах чорна галка, а на колоні сірий горобець. Серед майдану "Пам'ятник визволення". На задньому плані перспектива великого міста. За містом річка, за річкою поле, за полем ліс, за лісом нічого не видно. Між містом і річкою — гармата. День національного визволення. Гуде, звичайно, дзвін (урочисто гуде). Горожани й т. ін. всі в святочних убраннях. У храмі спів (урочистий спів).

Альберт. Прощай! Кароліна. Прощай, Альберте!

Альберт виходить. Кароліна довгодовго дивиться йому вслід, потім ламає над своєю головою свої руки так, що чути тріск, і, з риданням підібравши спідницю, сідає иа сходи пам'ятника.

Кароліна. Альберте! Альберте! Альберте! Альберте! Альберте! Альберте!

Гармати. Ббббух! Галка. Каррр! Горобець. Цвірінь.

Чути гарматний постріл.

Завіса

АКТ ДРУГИЙ

Дієвий персонал

Альберт. Горожани.

Кароліна. Горожанки.

Конрад. Вояки. Конрадів приятель.

Обстанова: не дуже великий майдан у великому місті.

Праворуч будинок і ліворуч будинок. Праворуч одремонтований, а ліворуч ще ремонтується. Між тими будинками був сквер, але його вирубано. Трохи далі ліворуч храм, звідки чути урочисте: "За Василя", а праворуч другий храм, звідки чути урочисте: "За Тихона". Неділя. Після суботи. Горожани в піджаках і сандаліях, а горожанки в спідницях і сандаліях.

Проходять вояки. Вояки (колективно):

"Так за Совет Народніх Комісарів Ми грянем грозноє: ура! ура! ура!"

Пройшли.

Двоє горожан. Ідуть ліворуч, обнявшись.

Перший горожанин. Пиво, брат, уже шістдесят карбованців... І што б єто значило?

Другий горожанин. Невозможно жить...

Пройшли.

Біля будинку ліворуч поволі з'являються горожани. Приходять ще й ще, й ще. Натовп більшає. В руках у їх папірці, хустки.

Чути голоси, гамір:

— В чергу, граждане, в чергу!

— Куди лізеш?! Я за ними!

— Граждани, скажіть їй, што я за вами!

— Иш яка!

— Тихше, граждани, тихше!

— І што воно й за вдасть така! За паршиву корзинку з яблуками двадцять п'ять лимонів!

— І патент!

— Ох і довела ж! Когда ж єто кончиться?!

— Та ще й облігації бери!

Становляться в чергу й лускають насін ія. Приходить Конрад з приятелями.

К о н р а д. І що тільки вони зробили?! Пиварні мав, броварні мав! Квасом тепер на базарі торгую! Ну, недовго вже! Є певні чутки. (Нахиляється до приятеля і щось шепоче).

Приятель. Так... так... А все Альберт наробив! Казав тоді — порішіть... Бачите, що вийшло.

Конрад. Що вийшло? Йому й тепер непогано! А нам!? А нам!? О горе! Горе! (Становиться в чергу і плаче).

Проходять Альберт і Кароліна.

Кароліна. О Альберте! О мій коханий!

Альберт. О Кароліно! О моя дружинонько люба! О, визволився народ! О, визволився з ним і звір лютий, що сидів у ньому, закований тими ланцюгами! Тигра сиділа лютая,

О Кароліно, в ньому! І тепер… тепер… О Кароліно! Кароліна. О Альберте! Що тепер, о Альберте? Хіба погано, о Альберте!

Альберт. О Кароліно! Не дуже погано! Та я думав, буде краще, о Кароліно! Звір лютий гуляє, о Кароліно!

І не я тепер на чолі! Не оцінили, о Кароліно! Членом правління я тепер, о Кароліно! Від безпартійних, о Кароліно!

Кароліна. О Альберте! Який розряд, о Альберте! Альберт. О Кароліно! Сімнадцятий плюс сто відсотків за нагрузку, о Кароліно!

Кароліна. О Альберте! Жити можна, о Альберте! Падає, ех, з риданням на плече Альбертові.

Чути гарматний постріл.

Завіса